

POMOCNÝ NÁSTROJ K VYHODNOCOVÁNÍ SITUACE MLADŠÍCH DĚTÍ (do 10 let věku)

Pro pracovnice a pracovníky¹ OSPOD Datum zpracování: prosinec 2021

Nástroj obsahuje přehled informací, které je vhodné zjišťovat při vyhodnocování situace dětí, které jsou mladší 10 let, a to bez ohledu na prostředí, ve kterém žijí (pobytové zařízení, rodina, pěstounská péče na přechodnou dobu, náhradní rodina).

Přehled otázek slouží především k **inspiraci**, jak je možné danou oblast vyhodnocení popsat a k ujasnění si, **jaké informace přiléhají k dané oblasti**, a to vše s ohledem na mapování nenaplněných potřeb dítěte. **Z navržených otázek je vhodné vybrat pouze ty, které jsou relevantní věku dítěte a jeho dané situaci.** Vše je na úvaze sociální pracovnice či pracovníka OSPOD.

Situaci dítěte, které **žije v náhradní rodině či v zařízení pobytové péče**, je třeba **paralelně** mapovat jak z pohledu péče náhradních rodičů / péče ústavu, tak i z pohledu péče a situace biologických rodičů, včetně samotného dítěte. Tzn. nestačí pouze konstatovat, že je daná oblast vyhodnocení zajištěna náhradním rodičem či pobytovým zařízením, ale je třeba konkrétně popsat, jakým způsobem se tak děje i z pohledu dítěte a zároveň popisovat situaci biologické rodiny. Rovněž v případě umístění dítěte do krizového institutu **pěstounské péče na přechodnou dobu** je třeba si všimnout kompetencí pěstouna a toho, jak se mu daří naplňovat potřeby dítěte (více ad oblast „základní péče“).

U dětí, které jsou **mladší tři let**, je třeba se při vyhodnocování opírat mimo jiné o vlastní pozorování a rozhovor s lidmi, kteří jsou dítěti blízcí a osobně ho znají. V oddílu „vývojové potřeby dítěte“ je pak na místě sledovat situaci dítěte z hlediska potenciálních nenaplněných potřeb dítěte, které vyplývají mimo jiné i ze současného chování jeho pečovateli (*např. u oblasti „identita“ bude zmíněno, že babička ročního dítěte v pěstounské péči chce být oslovována jako jeho máma, z toho následně vyplývá potenciální nenaplněná potřeba dítěte, aby znalo svou životní historii apod.*).

Nástroj je vhodné kombinovat s dalšími pomocnými nástroji: u dětí, které se blíží desátému roku věku či se u nich vyskytují výchovné problémy s [Pomocným nástrojem k vyhodnocování starších dětí \(od 10 let věku\)](#); u dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči s [Pomocným nástrojem k vyhodnocování situace dětí v NRP](#) a u dětí s postižením s [Pomocným nástrojem k vyhodnocování dětí s postižením](#).

¹ V tomto dokumentu používáme ve spojení se sociálními pracovnicemi a pracovníky, učiteli a učitelkami, vychovateli a vychovatelkami generické femininum (tj. pracovnice, vychovatelky, učitelky), které reflektuje obě pohlaví. Důvodem je fakt, že v těchto profesích pracuje výrazně větší podíl žen.

Přehled informací, které mohou být sledovány v jednotlivých oblastech vyhodnocení²

Zdroje informací:

pozorování a rozhovor s dítětem, s rodičem či jinou blízkou osobou dítěte, s pracovníci pobytového zařízení (kmenová vychovatelka dítěte, sociální pracovníce, učitelka atd.), zprávy školy, lékařů apod.

Zdraví

- Jak dítě vypadá? Má či mělo nějaká viditelná zranění; známky opruzení; podvýživy/dehydratace/obezity; známky sebepoškozování?³
- Jednalo se o sledované těhotenství matky či nikoliv? Užívala matka dítěte v době těhotenství drogy či jiné návykové látky? Jaký byl průběh či okolnosti porodu (*např. jedná se o dítě předčasně narozené se známkami podvýživy; dítě z babyboxu, následně chybí informace o porodu; nalezenec atd.*)?
- Bylo a je dítě pravidelně sledováno pediatrem v rámci preventivních prohlídek a s jakým výsledkem či doporučením? Odpovídá psychomotorický vývoj dítěte jeho věku? Je třeba s ním rehabilitovat, v jaké frekvenci a jakým způsobem?
- Bylo dítě účastno všech doporučených prohlídek odborných lékařů? Je registrováno a sledováno zubařem?
- Jakým odborným lékařem a v jaké frekvenci je v současné době dítě sledováno (*např. rehabilitační lékař, neurolog, ortoped, oční lékař, terapeut, psychiatr atd.*)?
- Jaká je historie vývoje zdravotního stavu dítěte (*stačí velmi stručně zachytit nejzásadnější body, které mají vliv na jeho aktuální zdravotní stav*).
- Má dítě nějaké onemocnění či potřeby v oblasti zdraví? Jaké jsou jeho projevy a jaké nároky na péči o dítě z onemocnění plynou (*není třeba uvádět přesné diagnózy*)? V čem konkrétně onemocnění dítě omezuje? Jaké potřebuje kompenzační pomůcky a má je k dispozici (*např. brýle, naslouchátko, rovnátka atd.*)?
- Je dítě medikováno (*není potřeba uvádět konkrétní názvy léků, ale spíše počet a pravidelnost užívání – např. 4 léky ráno a 2 večer, mimořádně při potřebě zklidnění agresivity apod.*)? Pomáhá mu medikace? Jak samotné dítě vnímá účinnost medikace?
- Je předepsaná medikace dodržována?
- Má dítě nějaká dietní omezení nebo zvyklosti (*např. alergie na kravské mléko, bezlepková dieta; jí pouze tekutou stravu, neumí kousat; je zvyklý pouze na určitý druh potravin apod.*)?
- Kolikrát denně spí (*např. 5 x denně; po obědě apod.*)? Má potíže se spánkem (*např. spí málo či naopak, potíže s usínáním*)?
- Jak umí dítě udržovat čistotu (*např. noční pomočování aj.*) a v případě že ne, jak je to řešeno (*např. plenování, vysazování na WC, nočník*)?
- Má zkušenost s kouřením, s alkoholem či s jinými návykovými látkami? V jakém množství a od kolika let? Jaký má na to náhled (*reflektuje možná rizika, snaží se o omezení atd.*)? Spolupracovalo či spolupracuje z tohoto důvodu s nějakým odborníkem? Podstupuje či podstoupilo odvykací léčbu, kdy a s jakým výsledkem?
- Jak se dítě cítí po zdravotní a psychické stránce? Pohled samotného dítěte (s ohledem na jeho věk). Má náhled na své případné onemocnění, na potřebu dodržovat léčebný režim (*např. omezení ve stravě, pravidelné užívání léků atd.*)? Respektuje doporučení lékařů?
- Pokud byla péče o dítě po zdravotní stránce zanedbána, jak byla situace dále řešena (*např. dítě bylo doočkováno, dítě se dodatečně účastnilo preventivní prohlídky atd.*)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

² Informace a odkazy na důležité dokumenty k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV v sekci [Metody a nástroje](#).

³ Dítě si v případě potřeby může stáhnout aplikaci do mobilního telefonu [Nepanikař - První pomoc při psychických potížích \(nepanikar.eu\)](#).

Učení se

- Co dítě umí z hlediska psychomotorického vývoje dělat (*např. přetáčet se, lézt po kolenou, sedět, chodit, chodit po schodech, zavázat si tkaničky apod.*)?
- Jaký je vývoj řeči dítěte (*např. vokalizuje, slabikuje, umí jednoduchá slova, věty, neumí vyslovovat některé hlásky, s ohledem na věk používá pouze jednoduché věty apod.*)?
- Co dítě umí z hlediska rozumového vývoje (*např. „paci, paci“, jednoduché písničky / básničky, umí skládat puzzle, rozumí / nerozumí jednoduchým pokynům apod.*)?
- Účastní/ilo se dítě povinného předškolního vzdělávání? Mělo odklad školní docházky?
- Jaký druh předškolního či školního zařízení dítě navštěvuje (*jesle; mateřská škola; základní vzdělání (ročník) apod.*)? Proběhly v životě dítěte změny školy/třídy?
- Kde je dítě vzděláváno (*např. doma, ve školském zařízení, ve škole v rámci areálu pobytového zařízení atd.*)?
- Má nějaké speciální vzdělávací potřeby, pokud ano, jaké? Má nějakou podporu ve vzdělávání (*ad doporučení speciálně pedagogického centra, pedagogicko-psychologické poradny např. individuální vzdělávací plán, asistent pedagoga atd. a zda je toto doporučení respektováno*)?
- Má dítě nějakou jazykovou či komunikační bariéru (*např. neumí dobře česky, má potíže ve výslovnosti, koktá apod.*)?
- Jak vypadá povinná předškolní a školní docházka (*pravidelná, ne/omluvené hodiny apod.*)? Má zajištěno či potřebuje doučování?
- Jak vypadá školní příprava? Má pro ni dítě vytvořeno vhodné prostředí? Odpovídají jeho výsledky vynaloženému úsilí?
- Co ho ve škole ne/baví? Co mu ne/jde?
- Jaké má kroužky, zájmy, záliby mimo mateřskou / základní školu a kam do nich chodí (*tnz. v areálu pobytového zařízení či mimo něj*)? Co mu v rámci jeho zájmů jde, co umí?

Emoční vývoj, chování

- Bylo dítě kojeno? Bylo dítě s matkou nebo jiným pečovatelem v období prvních týdnů / měsíců života?
- Kdo je pro dítě vztahovou osobou (*matka, otec, pěstoun či jiné blízké osoby atd.*)? Koho z lidí má rádo? Jak se chová k rodičům/pečovatelům (*např. běží k nim, když je vidí, vztahuje ruce apod.*)?
- Jak dítě hovoří o svých rodičích/pečovateli, případně jak je oslovuje (*křestním jménem apod.*)?
- Jak dítě projevuje svůj vztah k biologickým rodičům / náhradním rodičům (*např. nechá se pohlídit, pomazlit, spíše se v jejich přítomnosti odtahuje apod.*)?
- **U dítěte v PPPD⁴:** Jaké jsou projevy chování a emocí dítěte před a po kontaktu s biologickým rodičem, případně jiným rodinným příslušníkem? Jaký je vývoj vztahu mezi dítětem a pěstounem (*např. dají se pozorovat nějaké změny k lepšímu i k horšímu*)?
- Jaké jsou jeho reakce na odloučení od rodiny? Jaké jsou reakce dítěte na změny prostředí? Jak se dítě chová v přítomnosti dalších dětí? Jak se dítě chová v přítomnosti neznámých lidí? Jak se dítě chová o samotě se sociální pracovníci?
- Ztratilo nějakou blízkou osobu (*např. úmrtí člena rodiny nebo blízké osoby, přemístění sourozence do jiného pobytového zařízení, rozvod rodičů apod.*)? Bylo někdy dítě přítomno konfliktům mezi rodiči/pečujícími osobami? Jakým způsobem je pracováno na zpracování ztrát a s jakým výsledkem (*např. návštěvy psychologa, psychoterapie, rituály apod.*)?
- Jaká je obvyklá nálada dítěte? Střídají se u něj nálady? Je dítě uvolněné, nebo stažené? Klidné nebo v napětí? Je bojácné nebo odvážné? Bývá dítě ostražitě/úzkostné? V jakých situacích?
- Jaké jsou projevy jeho chování a emocí (*např. usměvavé, plačtivé atd.*)? Jak se dítě chová, když je smutné/rozrušené? Vykazuje dítě známky psychické nepohody (*např. poruchy příjmu potravy, depresivní či úzkostné stavy, sebepoškozování apod.*)?

⁴ Pěstounská péče na přechodnou dobu

- Mívá záchvaty vzteku? Umí své emoce ovládat? Rozumí svým emocím, umí je popsat?
- Vyskytuje se u dítěte chování, které je okolím hodnoceno jako nevhodné? Pokud ano, jaké jsou jeho příčiny a projevy? Jaký je vývoj jeho chování? Má zjištěnou poruchu chování?
- Jak by dítě popsalo své chování a jak ho hodnotí? Má na něj náhled? Ví, jaké mohou být důsledky jeho chování? Má představu o tom, co je dobré a co špatné?
- Jsou mapované projevy chování a emocí dítěte známkou poruchy citové vazby? Projevuje se dítě tak, že můžeme předpokládat poruchu citové vazby? Kdy bylo vyšetřeno odborníkem a jaká jsou jeho doporučení? Jaká opatření byla činěna (např. psychoterapie od – do, s takovým výsledkem atd.)?
- Jaká opatření byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (postačí stručně, spolupráce s psychiatrem od-do, s tímto výsledkem, znalecký posudek s tímto doporučením, např. 4x svolána výchovná komise ve škole, poslední s tímto doporučením atd.)?

Rodinné a sociální vztahy

- Kteří stálí lidé se vyskytovali v blízkosti dítěte od narození? Ke kterým lidem má dítě důvěru? Koho má rádo, kdo je pro něj důležitý?
- Jaké má dítě vztahy s lidmi ve svém okolí (sourozenci, kamarádi, členové rodiny, pěstouni na přechodnou dobu apod.)?⁵
- Má možnost být v kontaktu se svými vrstevníky (u dětí v pobytové péči i mimo zařízení)?
- Jak se dítěti daří navazovat nové vztahy (např. při změně prostředí, školy, umístění/přemístění do zařízení)? Jak moc důvěřuje cizím lidem?
- Je dítě členem nějaké party? Jak dlouho a co je náplní její činnosti?
- Jaký má aktuální kontakt s rodinnými příslušníky (matka, otec, prarodiče, sourozenci atd.)? Jaká je jeho frekvence (1x týdně, měsíčně, nepravidelně a kdy naposledy) a o jakou formu kontaktu se jedná (osobní návštěvy, propustky doma, videohovory, sociální síť atd.)?
- Jak dítě reaguje na kontakt s rodinnými příslušníky či jinými blízkými osobami (např. v rámci propustek)? Co je cílem tohoto kontaktu (např. návrat dítěte do péče rodiče, posilování vztahu, budování identity, znalost životního příběhu atd.)? Jak dítěti umístěnému mimo rodinu probíhající kontakt s rodinnými příslušníky vyhovuje? Jakou má představu o budoucích vztazích s rodinou? Chtělo by se do rodiny vrátit? Co je k tomu podle něj potřeba?
- Má dítě zkušenost s náhradní rodinnou péčí (osvojení / pěstounská péče / seznamování se žadateli o pěstounskou péči atd.) či s návštěvami v hostitelské rodině⁶? Jaká je jeho zkušenost, ze kdy a s jakým výsledkem?⁷
- Jak dítě komunikuje s pracovníci OSPOD (např. je komunikativní, nebaví se, je zaražené, odpovídá jednoslovně atd.)? Jak komunikuje a spolupracuje s dalšími odborníky? Umí si říct o pomoc?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Identita a sociální prezentace

- U dětí mladší tří let: Zná dítě své jméno, věk, pohlaví? Odlišuje dítě samo sebe od dalších osob (přiměřeně věku)? Reaguje dítě na vyslovení svého jména? Umí ukázat na ruce kolik je mu let?
- Má dítě na sebe pozitivní náhled?
- Jak je dítě rádo oslovováno či jak ho oslovuje blízké okolí? Má nějakou přezdívku?
- Má dítě nějaké osobní věci, které má rádo, na kterých lpí (pokud ano, jak a v čem)? Má je u sebe, zůstanou mu při změně výchovného prostředí?
- U dítěte vyrůstajícího mimo vlastní rodinu: zná dítě důvody umístění v zařízení či by tyto důvody

⁵ Pro zmapování vazeb dítěte je možné použít pomocné nástroje pro vyhodnocování (např. genogram, vztahová mapa apod.), které najdete [zde](#).

⁶ Pro účely dokumentu je používán všeobecně rozšířený pojem „hostitelská péče“, i když ZSPOD tento pojem nezná (ad §30ZSPOD). Zároveň je třeba u dětí do 10 let s ohledem na jejich věk tuto formu pečlivě zvažovat, a to s ohledem na nároky na dítě, které by mělo mít náhled dočastnosti této péče.

⁷ Možné řešit ad oblast „rodinná historie“.

- mohlo znát (u dětí do tří let)? Zná či by mohlo znát (*u dětí do tří let věku*) své blízké lidi, tzn. ví dítě, kdo je máma táta, babička, děda? Zná své sourozence a ví kde jsou? Zná či by mohlo znát (*u dětí do tří let věku*) skutečnou identitu svých rodičů (*např. považuje či je vedeno k tomu, že babička je jeho matka, otec někdo, kdo není jeho rodičem apod.*)?
- Zná či bude moc znát svoji osobní historii? Má dítě fotografie své rodiny a má možnost je mít u sebe?
  - Jak vnímá samo sebe? Jak o sobě mluví? Má se rádo? Umí být na sebe pyšné?
  - Jakou lokalitu či místo považuje za domov či je pro něj citově důležité?
  - Ví, jakého je etnika a pokud ano, jak tuto část své identity vnímá? Řadí se dítě samo k nějakému etniku? Je mu okolím nějaké etnikum připisováno a pokud ano, na základě čeho (*např. barva pleti atd.*)?
  - Má dítě povědomí o tom, k jakému etniku se hlásí jeho rodiče? Může mít tyto informace? Slaví dítě svátky / zvyky / tradice spojené s jeho kulturou/náboženstvím?
  - Jak vnímá svou sexuální identitu a sexuální orientaci? Je se sebou samým v souladu?
  - Jaké má představy o své budoucnosti (*s kým a kde chce žít*)? O čem sní? Potřebuje v realizaci svých snů nějakou pomoc?
  - Je u dítěte používán nějaký nástroj na podporu jeho identity (*např. kniha života, časová osa, genogram, kufřík s osobními věcmi atd.*)?
  - Jaká je jeho obecná informovanost o institutech péčovské péče?
  - Jak se dítě prezentuje navenek (*např. styl oblečení, účes atd.*)? Má možnost se prezentovat dle svého přání (*např. styl oblékání/účesu, styl hudby, kterou poslouchá atd.*)? Má věci podle svého stylu (*případně odkud je má*)?
  - Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. opatření doprovázející organizace⁸ atd.*)?

Samostatnost a sebeobsluha

- Jak umí dítě dodržovat hygienu o svou osobu (*např. čištění zubů, chodí na nočník, hygiena po toaletě atd.*)?
- Jak se stravuje (*např. umí pít z hrnečku, jíst lžičkou apod.*)?
- Jak o sebe umí pečovat (*např. připravit si oblečení, věci do školy, dokáže si hlídat pravidelné stravování a pitný režim atd.*)?
- Jak je dítě zapojováno do běžného chodu domácnosti (*úklid, příprava stolování, příprava jídla, nakupování v rámci rodiny či v rámci pobytového zařízení*)?
- U dítěte vyrůstající mimo svou vlastní rodinu: Co všechno může dělat či dělá zcela samostatně? Co dělat nemůže a proč? Kdo řídí denní režim dítěte? Za co konkrétně dítě samo odpovídá?
- Jak je dítě zapojováno rozhodování o vyřizování vlastních záležitostí? O jakých záležitostech má možnost rozhodovat?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. svolání případové konference, spolupráce s neziskovou organizací, která má program na osamostatňování atd.*)?

Základní péče

- Kdo zajišťuje základní péči o dítě a v jakém rozsahu (*např. rodič či jiný příbuzný dítěte / pěstoun na přechodnou dobu / náhradní rodič / pobytové zařízení*)?
- Je dítě někým přechodně hlídáno? Pokud ano, kým a jak často?
- Jsou rodiče soudním rozhodnutím omezeni ve svých rodičovských právech? *Pokud ano, v jakém rozsahu a z jakého důvodu?*
- Jaké jsou nároky na rodičovské kompetence a co konkrétně se rodičům v této oblasti ne/daří? Došlo s ohledem na věk dítěte k vývoji rodičovských kompetencí rodičů (zlepšení/zhoršení)? Jsou rodiče schopni uplatňovat rodičovské kompetence u jiného dítěte?
- Jaké konkrétní kompetence potřebují rodiče či jiní pečovatelé posílit, aby byli schopni zajišťovat

⁸ Myšleno organizace, se kterou má náhradní rodič uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče dle ZSPOD.

- potřeby dítěte (např. péče o zdraví; ošacení - včetně volby oblečení dle počasí u dětí mladších tří let; hygienu; stravu; utišit dítě, když pláče či je neklidné; učení se atd.)? Jaký je postoj rodičů k péči o dítě?
- Má dítě zajištěné všechny potřebné doklady (např. rodný list, kartička pojišťovny atd.)?
  - Jaký je plán rodiče dítěte umístěného v pobytové péči/u jiného pečovatele? Má/nemá zájem převzít ho zpět do své péče? Jak konkrétně se jeho zájem projevuje? Jak se aktuálně podílí na výchově dítěte / péči o něj?
  - Jaká je kvalita spolupráce rodičů či jiných pečovatelů s OSPOD / s pobytovým zařízením / s lékaři / se školou / s náhradními rodiči s jinými službami? Jaké kompetence důležité pro péči o dítě rodičům či jiným pečovatelům chybí?
  - V případě dítěte v pobytové péči, kdo zajišťuje péči v pobytovém zařízení, o jak velké zařízení se jedná (např. počet dětí v zařízení, počet dětí ve skupině a počet pracovníků, které se o dítě starají atd.)?
  - **U dítěte v PPPD / jiných pečovatelů:** Jaké mají náhradní rodiče kompetence pečovat o dítě (např. je možné si všimnout spolupráce s OSPOD, spolupráce s doprovázející organizací, jak umí připravit dítě na kontakt, jak umí mluvit s dítětem o jeho biologických rodičích, jak pracují s identitou dítěte, jak rozumí příčinám projevů chování dítěte, jaký mají přístup k povinnému vzdělávání pěstounů atd.)? Jaké kompetence důležité pro péči o dítě náhradním rodičům chybí? Jak a do jaké míry se rodiče dítěte podílejí na péči o dítě v náhradní rodinné péči (např. doprovázení k lékaři, občasná hlídání, nijak atd.)? Jakým způsobem spolu umí rodiče a náhradní rodiče spolupracovat a vzájemně komunikovat při péči o dítě? Předávají pěstouni informace o dítěti rodičům? Jaké služby náhradní rodiče využívají či v průběhu doprovázení využili a s jakými výsledky?
  - Je dítě umístěné mimo svou rodinu v evidenci dětí pro zprostředkování náhradní rodinné péče vedené krajským úřadem? Odkdy a s jakým dosavadním výsledkem?⁹ Povídá si s ním někdo o možnostech NRP? Jak dítě na tyto možnosti nahlíží?
  - Jaká jsou nabízená a realizovaná opatření OSPOD či jiných subjektů na podporu rodičovských kompetencí rodičů dítěte, jak spolupráce probíhá a jaké jsou dosavadní výsledky této spolupráce (např. svolání případové či rodinné konference, mediace, poskytování služby SAS, pohovor na OSPOD atd.)?

Bezpečí a ochrana

- Co či kdo konkrétně může dítě v rámci prostředí, ve kterém se nachází či pohybuje, ohrožovat?
- Jak rodiče / pečovatelé / pobytové zařízení zajišťují bezpečí dítěte? Dokážou rozpoznat ohrožení dítěte a adekvátně na ně reagovat? Na co je při péči o něj potřeba dávat pozor (např. s ohledem na nízký věk je třeba ho venku držet za ruku apod.)?
- S kým se dítě cítí v bezpečí? Kam nebo ke komu jde v případě, že se cítí ohroženo?
- Cítí se dítě v rodině / v pobytovém zařízení (vhodné sledovat i v rámci propustek) / v péči jiných pečovatelů v bezpečí?
- Je mu umožněno podstupovat rizika úměrně jeho věkové a rozumové vyspělosti? Umí dítě rozeznat nebezpečí (např. ví, že se nesmí bavit s cizími lidmi, nastupovat do auta k cizím lidem)? Ví, jak reagovat v těchto situacích?
- Uteklo dítě z prostředí, kde se nachází? Uteklo opakovaně? Kde se pohybovalo, když bylo na útěku? Jak dlouho bylo na útěku a čím/kým bylo ohroženo?¹⁰
- Mají pečující osoby dítěte přehled o jeho online aktivitách?
- Ví, jak se bezpečně chovat na internetu, povídá si s ním někdo o rizicích užívání návykových látek apod.?
- Zná dítě či přiměřeně věku má povědomí o telefonních číslech na integrovaný záchranný systém a „krizové linky“? Ví, že se na ně může kdykoliv obrátit? Má v případě hrozícího nebezpečí kontakty na svou stabilní osobu/pracovníci OSPOD?

⁹ Možné řešit i v oblasti „rodinná historie“.

¹⁰ Odpověď může sloužit k vyhodnocení toho, zda zvolené opatření v podobě nařízení ústavní výchovy plní svůj účel.

- Má v případě zažívání nebo páchání domácího násilí dostatečné informace kam se obrátit pro pomoc?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. opatření doprovázející organizace atd.*)?

Citová vřelost

- Jak a jakým způsobem rodiče/pečovatelé projevují vůči dítěti emoce (*např. obejmoutí, slovně, jinak atd.*)? Co oceňuje dítě na rodiči/pečovateli?
- Jak rodiče/pečovatelé o dítěti mluví před okolím? Umí rodiče/pečovatelé dítě pochválit? Na co jsou u dítěte rodiče/pečovatelé hrdí, čeho si na dítěti cení? Dávají mu to najevo?
- Ví rodiče/pečovatelé co má dítě rádo, čím žije, co prožívá? Má dítě důvěru svých rodičů/pečovatelů? Když se mu nedaří, jak rodiče/pečovatelé reagují?
- Srovnávají rodiče/pečovatelé dítě s jinými dětmi? Preferují rodiče nějaké jiné své dítě?
- Kdo kromě rodičů projevuje dítěti emoce a jakým způsobem? Dostává se dítěti od jeho okolí nějaké citové vřelosti?
- Jak samotné dítě projevy citové vřelosti od rodičů/pečovatelů/okolí přijímá, jak je vnímá (považuje je za příjemné, chtěné apod.)?
- Touží dítě po citech přijetí? Jaké jsou jeho strategie, jak jich dosáhnout?

Stimulace a podněty

- Jaký má dítě denní režim a jak vyhovuje jeho potřebám?
- Dostává se dítěti od rodičů / pečovatelů / zaměstnanců pobytového zařízení podnětů, které potřebuje? Jak a čím je dítě okolím motivováno a s jakým výsledkem?
- Věnují se rodiče/pečovatelé společným aktivitám s dítětem? Jak vypadá jejich společný čas?
- Dostává se dítěti individuální péče (tzn. ve smyslu 1:1)?
- Může dítě chodit do kroužků nebo se věnovat zájmům, které ho baví? Probíhají tyto aktivity mimo pobytové zařízení?
- Jak umí dítě trávit svůj volný čas (případně s kým)? Umí být dítě samo se sebou, umí relaxovat, nudit se?

Vedení a hranice

- Jakým způsobem rodiče/pečovatelé nastavují dítěti hranice? Jaký výchovný styl rodiče/pečovatelé používají (*efektivní styl výchovy, tělesné tresty, odměny a tresty, zákazy, motivace, povzbuzení, pochvala, hrozby, strašení atd.*)?
- Jsou rodiče/pečovatelé dítěte v jeho výchově jednotní? Vnímá samotné dítě nějaké rozdíly ve výchově jeho rodičů/pečovatelů?
- Jak dítě dodržuje rodinná i jiná pravidla? Podílí se úměrně svému věku na tvorbě pravidel? Dodržuje je? Zná své hranice a daří se mu je dodržovat?
- Jak je nastaven systém trestů a odměn v daném výchovném prostředí? Jaký trest či odměna byly dítěti naposledy uloženy?
- Ví dítě, jak se chovat s respektem ke svému okolí?
- Koho respektuje (*např. dospělé s přirozenou autoritou, vychovatelku, nikoho apod.*)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Stabilita

- Kolik výchovných prostředí dítě během svého života vystřídal? *O jaké prostředí šlo, včetně délky pobytů v nich (tzn. od – do)?*
- Má dítě ve svém životě alespoň jednu stabilní dospělou osobu? Na co nebo na koho je vázáno a jak je to při změně výchovného prostředí respektováno?
- Jak se dítěti střídají pečovatelé / blízké osoby dítěte / partneři rodičů?
- Došlo v nedávné době k úmrtí či jinému odchodu (*např. jeden z rodičů či náhradních rodičů odešel z důvodu rozvodu; sourozenec se osamostatnil či odešel do jiného výchovného prostředí atd.*) některé z blízkých osob dítěte?

- Jaké jsou případně budou změny v životě dítěte (*např. prudká změna zdravotního stavu, plánovaná změna výchovného prostředí apod.*)? Jak je dítě na tuto změnu připravováno?¹¹
- Jaká opatření OSPOD, doprovázející organizace, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Rodinná historie a fungování rodiny

- Jaká je stručná historie rodiny (*tzn. nejvýznamnější milníky, které mají vliv na současnou situaci dítěte*)? Zná dítě historii své rodiny, jak ji vnímá a hodnotí? Do jaké míry se dítě cítí být součástí své rodiny?
- Jak spolu rodiče/pečující osoby komunikují? Jaké je složení rodiny?
- Objevovala se v rodině trestná činnost nebo závislosti?
- Jaké bylo dětství rodičů dítěte (*stručně uvést, co mělo vliv na jejich současnou rodičovskou kompetence – pobyt v ústavu, traumata, násilí v rodině apod.*)?
- Jaká je délka péče rodičů o dítě před jeho umístěním do zařízení a její podoba a průběh?
- Co předcházelo umístění dítěte do pobytového zařízení (*tzn. byla oslovena širší rodina, zvažovala se varianta péče pěstounů na přechodnou dobu apod.*)?
- Jaká jsou dosavadní a aktuální opatření na podporu rodiny a jejich výsledky (*např. poskytování služby SAS, nahlášení dítěte do NRP, případové konference, uložení dohledu nad výchovou dítěte atd.*)?
- Byla v minulosti dítěte realizována NRP a s jakým výsledkem?

Širší rodina

- Kdo jsou členové širší rodiny? Zná je dítě? Jaké mají pečovatelské kompetence a jaká je kvalita jejich vztahů s dítětem? Koho samotné dítě považuje za součást jeho širší rodiny?
- Může se někdo z nich aktivně podílet na péči o dítě? Koho OSPOD z rodiny oslovil a s jakým výsledkem? Co širší rodina potřebuje k tomu, aby mohla převzít dítě do péče?
- Má někdo z členů rodiny zájem o budování vztahu s dítětem?

Bydlení

- Jaké mají rodiče/pečovatelé zajištěné bydlení?
- Jaké má v dané domácnosti zajištěno bydlení samotné dítě (tj. prostor, čistota)? Má zde svoje soukromí (u dětí školního věku)?
- Kde, jak a s kým dítě bydlí (*tj. v pobytovém zařízení/u pečovatele; sdílí pokoj se sourozencem / dalšími pěti dětmi apod.*), jaké je vybavení jeho pokoje? Má možnost si svůj prostor vyzdobit dle svých představ (u dětí školního věku)?

Zaměstnání

- Jaké je zaměstnání rodičů/pečovatelů? Jaké mají vzdělání?
- Zná rodič svoje pracovní silné stránky a také to, v čem potřebuje podpořit?

Finanční situace

- Jak je rodina (*včetně náhradní rodiny*) dítěte finančně zajištěná? Jaké dávky rodina aktuálně pobírá (*případně si vyřizuje*)?
- Jaký je zdroj příjmů dítěte (*např. kapesné, sirotčí důchod apod.*)? Stačí dítěti současný zdroj příjmů?
- Co konkrétně v oblasti financí dělá samo, o čem rozhoduje a s čím nakládá (*např. má možnost zaplatit řidiči autobusu za jízdenku nebo v obchodě za malý nákup*)?

¹¹ Při řešení situace přechodu dítěte do neznámého výchovného prostředí je vhodné využívat i tyto nástroje: Stěhují se, Lumos, 2014. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/DI_Book_1_CZECH_FINAL_Lowres_for_web_vKxUf5J.pdf

Stěhují se (určeno pro děti od 8-16 let), Lumos, 2015. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Stehuji_se_2.pdf

Kniha bezpečného kontaktu, Šafrán dětem, o. p. s., 2016. Dostupné z: <https://www.safrandedem.cz/wp-content/uploads/Kniha-bezpecneho-kontaktu-1.pdf>

→ V případě umístění dítěte, hradí rodiče poplatky spojené s umístěním dítěte do zařízení?

Sociální začlenění rodiny

- Vyskytují se v lokalitě, kde žijí rodiče/pečovatelé dítěte nežádoucí jevy?
- Jaké jsou vztahy rodiny dítěte s okolím / se sousedy?
- Jaká je vyloučenost rodiny ze svého okolí?
- Jak je dítě začleněno do komunity, pokud žije v ústavním zařízení? Je běžnou součástí komunity? Zná a je v kontaktu se svými sousedy?
- Má dítě povědomí o základních pravidlech občanského soužití? Pokud ne, jak je možné ho v této oblasti podpořit?

Komunitní zdroje

- Jaká je dostupnost veřejných služeb rodiny / pečovatelů / PPPD / pobytového zařízení, kde je dítě umístěno? Jaká je dopravní dostupnost? Jak daleko je to do školy, k doktorovi, na kroužky, za kamarády? Vyhovuje to dítěti?
- Má rodina/dítě neformální podporu v komunitě?
- Jak daleko žije biologická rodina dítěte od bydliště pěstouna na přechodnou dobu / pobytového zařízení / náhradního rodiče?
- Má dítě povědomí o nabídce služeb v lokalitě, ve které žije či kde plánuje žít?¹² Ví kde a jak služby hledat?

¹² U dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění, je vhodné tento nástroj kombinovat s **Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života**. Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).